

CZU: 929:327(560)

OMUL POLITIC TURC AHMET DAVUTOĞLU – DE LA GRAȚIERE LA CONTESTARE*Mariana BULMAGA**Universitatea de Stat din Moldova*

Schimbarea coloraturii politice din Republica Turcia ce a avut loc în 2002, și anume – victoria în alegerile parlamentare a Partidului Justiției și Dezvoltării (AKP) și contextul politic creat ulterior, l-a propulsat pe Ahmet Davutoğlu în viața politică a statului turc. Viziunile conservatoare ale lui Ahmet Davutoğlu l-au apropiat de liderul AKP – Recep Tayyip Erdoğan, ascensiunea politică a primului fiind direct proporțională cu a ultimului.

Segmentul politic în care s-a remarcat Ahmet Davutoğlu a fost politica externă, conceptele expuse în lucrarea sa *Profunzime strategică* constituind fundamentul strategiei de politică externă „zero probleme cu vecinii” promovată de către statul turc în anii 2002-2015. Înrautățirea situației politice din regiunea Orientului Mijlociu, precum și a relațiilor ruso-turce în anii 2014-2015 au avut un impact negativ asupra carierei lui Davutoğlu, dar și o puternică rezonanță mediatică.

Cuvinte-cheie: Ahmet Davutoğlu, ministrul de externe al Republicii Turcia, politică externă, profunzime strategică, prim-ministrul Republicii Turcia, Recep Tayyip Erdoğan, președintele Republicii Turcia.

TURKISH POLITICIAN AHMET DAVUTOĞLU – FROM GRACE TO CONTESTATION

The change of political color in 2002 in the Republic of Turkey, namely the victory of Justice and Development Party (AKP) in the parliamentary elections and the political context created later, drove Ahmet Davutoğlu into the political life of the Turkish state. Ahmet Davutoğlu's conservative views brought him closer to the AKP leader - Recep Tayyip Erdoğan, the political rise of which is directly related to that of Erdoğan.

The political segment in which Ahmet Davutoğlu acted was the foreign policy, the concepts set forth in his book "Strategic depth" being the basis of the foreign policy strategy "zero problems with the neighbors", applied by the Turkish state in 2002-2015. The worsening of the political situation in the Middle East, and of the Russian-Turkish relations during 2014-2015 had a negative impact on his career, but also a strong media resonance.

Keywords: Ahmet Davutoğlu, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Turkey, foreign policy, strategic depth, Prime Minister of the Republic of Turkey, Recep Tayyip Erdoğan, President of the Republic of Turkey.

Introducere

În presa turcească, occidentală, dar și în cea rusească este invocată frecvent persoana omului politic turc Ahmet Davutoğlu, consilier al prim-ministrului Republicii Turcia în anii 2003-2009, ministru al afacerilor externe în anii 2009-2014 și prim-ministru al Republicii Turcia în anii 2014-2016. Abordarea multidimensională a rolului acestei personalități în istoria recentă a Republicii Turcia (în fapt, de o mare actualitate la moment) ne-ar permite să înțelegem un capitol important din istoria Republicii Turcia – perioada anilor 2002-2016, o perioadă de reconfigurare în plan intern și extern. Deplasarea accentului în sursele mediatice pe unele aspecte negative ale activității politice a determinat interesul nostru față de această personalitate din istoria recentă a Republicii Turcia.

În prezentul demers ne propunem drept obiective să analizăm parcursul politic al lui Ahmet Davutoğlu și concepția sa asupra politicii externe, să evaluăm rolul acestei personalități și contribuția ei în viața politică a Turciei în anii 2002-2016.

Ahmet Davutoğlu: provocări ale politicii externe a Turciei în noul mileniu

Parcursul biografic al lui Ahmet Davutoğlu indică o valoroasă formare educațională în cadrul Departamentului de Economie și Științe Politice de la Universitatea Boğaziçi din Istanbul. Ulterior și-a luat doctoratul în Științe politice și relații internaționale la aceeași instituție, fortificându-și formarea didactică și științifică la Universitatea Islamică Internațională din Malaysia, unde timp de trei ani a predat Științele politice. Revenit în 1996 în Republica Turcia, și-a început activitatea didactică la Universitatea Marmara din Istanbul. După trei ani de activitate în calitate de lector devine profesor la aceeași universitate. Ideile sale politice și religioase din acea perioadă își găseau exprimare în articolele pe care le publica în ziarul cu tentă conservatoare *Yeni Şafak*, prin care a obținut, dar și a menținut ulterior atenția asupra persoanei și a ideilor sale [1].

În anul 2001 publică lucrarea *Stratejik Derinlik* (în l. română *Profunzime strategică*), în care propunea o „reinterpretare a istoriei și geografiei Turciei în corespundere cu noul context internațional” [2]. Lucrarea este alcătuită din 3 capitole: I. Cadrul conceptual și istoric; II. Cadrul teoretic: strategie graduală și sfera politică;

III. Domenii de aplicare: instrumente strategice și politici regionale [3]. Autorul susține că Republica Turcia avea o poziție pasivă pe arena internațională și că, datorită avantajului geografic, istoric și strategic, ea ar trebui să devină un lider în regiune. Această „regiune” presupunea nu doar spațiul balcanic, ci și Orientul Apropiat, regiunea Mării Mediterane și regiunea Mării Negre, Caucazul [4].

Situația tensionată de după actul terorist din 11 septembrie 2001 săvârșit în Statele Unite a provocat o stare de alertă la nivel global, temerile că terorismul e tot mai iminent, adeverindu-se că nu poate fi controlat. Deși lovitura directă a fost dată SUA, statele aflate în zona de risc, cum ar fi și Republica Turcia, și-au revăzut strategiile politicii interne și externe cu scopul de a preveni actele de terorism. Acesta a fost evenimentul principal pe plan extern ce a determinat necesitatea schimbării, însă pe plan intern evenimentul care a determinat apariția elementelor *noului* au fost alegerile generale de la 3 noiembrie 2002. Rezultatul acestor alegeri, și anume – victoria Partidului Justiției și Dezvoltării în proporție covârșitoare de 34,3%, adică 363 din totalul mandatelor de deputat [5], a pus problema adoptării unei noi viziuni asupra politicii externe axată pe dinamism și multilateralism [6]. Viziunile conservatoare ale lui Ahmet Davutoğlu l-au apropiat de prim-ministrul și liderul Partidului Justiției și Dezvoltării (AKP), Recep Tayyip Erdoğan, fapt ce i-a permis mai târziu să implementeze ideile sale în politica externă, dar și l-a propulsat în viața politică a statului turc.

Ideile principale ale noii doctrine de politică externă au fost preluate din această lucrare, cu o aprofundare la nivelul acțiunilor și strategiilor ce ar consolida prezența și influența turcă în regiune, dar și în plan mondial. Astfel, politica externă turcească după 2002 este activă pe arena internațională cu scopul de a extinde influența statului și a-i spori rolul în organizațiile regionale și internaționale. Un exemplu în acest sens ar fi evoluția dialogului cu UE în procesul de integrare europeană, creșterea încrederii față de Republica Turcia la nivel mondial ș.a. [7].

Așadar, guvernarea Partidului Justiției și Dezvoltării a adoptat noua strategie a politicii externe în anul 2002. Un an mai târziu lui Ahmet Davutoğlu îi este conferit titlul de ambasador prin decizie comună a președintelui Ahmet Necdet Sezer și a prim-ministrului Abdullah Gul [8]. Totodată, prim-ministrul Recep Tayyip Erdoğan l-a promovat în funcția de consilier pentru afacerile externe al prim-ministrului, funcție în care s-a menținut până în anul 2009, când este promovat în funcția de ministru al afacerilor externe. Influența ideilor sale în politica externă era covârșitoare, dovadă a celor afirmate fiind faptul că după anul 2002 politica externă a Turciei era asociată cu unul dintre cele 5 principii operaționale ale doctrinei elaborate de Davutoğlu – principiul *Zero probleme cu vecinii* (ZPV). Structural, doctrina „profundizării strategice” se bazează pe 3 principii metodologice și pe 5 principii operaționale. Principiile metodologice: vizionarismul; consistența și permanența politicii externe; adoptarea stilului diplomatic și a discursului ce ar duce la promovarea politicii *soft-power* [9] erau desfășurate de principiile operaționale: balanță între securitate și democrație; zero probleme cu vecinii; diplomație de pace proactivă și preventivă; politică externă multidimensională și diplomație ritmică [10]. Integrarea în doctrină a ideii de revenire nu atât la măreția Imperiului Otoman, cât la legăturile stabilite între statele din componența sa, era motorul ce trebuia să miște înaintea politica externă a Turciei. Totodată, doctrina „profundizării strategice” se sprijinea pe ideile politicii *soft-power*¹, prin care Republica Turcia se vede deschisă să acționeze în toate sferile de interes ale sale, accentul fiind pus pe instrumentele culturale, educaționale și pe influența mass-mediei în scopul de a transpune în viață dezideratele politice.

Carierea sa politică cunoaște avânt în anul 2009 când devine ministru al afacerilor externe. Cabinetul ministerial al lui Davutoğlu și-a focusat atenția pe apropierea de statele islamice din regiune – Iran, Irak, Siria, dar și de lumea arabă. Spațiul Mării Negre, în care este inclusă și Republica Moldova, intra în sfera de interese a noii guvernări datorită perspectivei de asigurare a securității în regiunea Mării Negre. Inițial privită cu multă încredere, apropierea de statele islamice a fost pusă sub semnul întrebării odată ce Primăvara Arabă a eșuat; astfel, fundamentul care era menit să asigure securitatea în regiune a devenit exact opusul așteptărilor comunității internaționale. Se face referință la suportul acordat de către Republica Turcia mișcărilor islamice, așa-zisului nou val, care promitea instaurarea unei democrații islamice², ca ulterior acestea să furnizeze mai

¹ **Soft-power** – abilitatea unei țări de a convinge alte părți să facă ce doresc fără a utiliza forța sau coerciția. Pentru mai multe detalii a se vedea: Joseph S. Nye Jr., *Soft Power: The means to succes in world politics* <https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/2004-05-01/soft-power-means-success-world-politics> (Accesat: 20.11.2017)

² **Democrație islamică** – ideologie politică care își propune să încadreze principiile islamice într-un cadru democratic. Conceptul se bazează pe 3 principii: liderii politici trebuie să fie aleși de popor; aplicarea legii *sharia* și practicarea *shura*. Pentru mai multe detalii a se vedea: *What is Islamic Democracy? The Three Cs of Islamic Governance* <http://www.e-ir.info/2015/01/07/what-is-islamic-democracy-the-three-cs-of-islamic-governance/> (Accesat 20.11.2017)

puțină democrație și libertăți decât predecesorii autocrați (cazul Bahrain, Kuwait, Libia, Irak) [11]. Miza greșită a guvernării turcești a dat o lovitură puternică imaginii acesteia pe arena internațională, iar în adresa arhitectului ideii de susținere a noilor regimuri, Ahmet Davutoğlu, vin învinuiri de lipsă de pragmatism și previziune politică [12]. Învinuirile erau valabile și în cazul eșuării dialogului cu Rusia și al evoluției nefaste a crizei din Siria [13].

În calitate de prim-ministru (27.08.2014-22.05.2016) a elaborat un plan de acțiuni menit să rezolve problema kurdă și a intervențiilor armate ale Partidului Muncitorilor din Kurdistan (PKK), organizație declarată teroristă în Republica Turcia. Soluționarea problemei kurde se vedea prin alocarea unei sume de 26,2 mld. lire turcești pentru dezvoltarea economică a părții estice a țării, ceea ce ar duce la creșterea bunăstării și a gradului de satisfacție a kurzilor din Republica Turcia [14]. La fel, Davutoğlu s-a poziționat împotriva ideilor președintelui Erdoğan de a transforma funcția prezidențială în una executivă [15], ceea ce ar limita din prerogativele prim-ministrului. Conflictul deschis între premierul Davutoğlu și președintele Erdoğan ar fi fost principala cauză a demisiei primului, deoarece Erdoğan ar fi dorit un prim-ministru comod care să nu-i zădărnicească planurile [16]. După retragerea din viața politică în mai 2016 acesta s-a întors la cariera științifică, furnizând idei și concepte despre evoluția relațiilor internaționale [17]. Analizând contextul actual, se poate presupune că Ahmed Davutoğlu nu va reveni în timpul apropiat pe scena politică turcească, motivele fiind aceleași ca și în momentul demisionării sale.

Contribuția lui Davutoğlu în istoria recentă a Republicii Turcia este una destul de însemnată. Reconceptualizarea politicii externe și aplicarea principiilor „profundizării strategice” a dus la dinamizarea și îmbunătățirea pe o anumită perioadă a relațiilor cu partenerii strategici. Impactul politicii multidimensionale promovate de acesta, după cum indică aprecierile generale, a provocat mai multe pierderi Republicii Turcia și pe o perioadă îndelungată a implicat-o în problemele altor state, de vreme ce retragerea cauză chiar și mai multe pierderi decât susținerea acestora. Ieșirea din izolarea politico-diplomatică după 2009 a însemnat asumarea unor riscuri, iar vina pentru eșec a fost pusă pe seama promotorului acestui concept. *Era Davutoğlu*³ în politica externă a Turciei este asociată totodată cu tendința de activism internațional bazat pe politica *soft-power*, făcându-se o diferențiere între ideile politicii *hard-power* implementate după 2015 ce mizează pe activismul regional și pe consolidarea securității interne.

Aprecierile negative din presa internațională, dar și turcescă a personalității lui Ahmet Davutoğlu apar pe fundalul înrăutățirii crizei siriene, a relațiilor dintre Republica Turcia și UE, Federația Rusă. Acțiunile acestuia din perioada în care s-a aflat în funcția de ministru de externe erau interpretate ca factori ce au favorizat instabilitatea în regiune. La fel, se consideră că doctrina „profundizării strategice” este perfectă doar în teorie, pe când în practică mai puțin. Aflarea în disgrația președintelui Erdoğan încurajează atacurile din presă, iar găsirea țapului ispășitor pentru eșecurile politicii turcești din ultimii ani se pliază foarte reușit pe retragerea lui Davutoğlu din viața politică.

Rolul omului politic Ahmet Davutoğlu în istoria recentă a Republicii Turcia este însemnat din mai multe considerente:

1. A reconceptualizat doctrina politicii externe a Turciei prin lucrarea cu viziuni neo-otomaniste și pan-turciste *Stratejik Derinlik*;

2. În perioada în care a fost ministru al afacerilor externe (2009-2014) a aplicat intensiv principiile noii doctrine; ca urmare, Republica Turcia a fost scoasă din izolarea politică și diplomatică. Acest fapt a însemnat asumarea riscului pentru „deschiderea” politicii externe, de la care Davutoğlu nu s-a eschivat;

3. În calitate de prim-ministru a propus un plan de soluționare a problemei kurde de pe teritoriul Republicii Turcia prin dezvoltarea economică a regiunilor populate de aceștia. Evident că în contextul crizei siriene și al migranților Republica Turcia investește îndeosebi în potențialul de securitate decât în dezvoltarea economică a kurzilor. Ca inițiativă politică, planul lui Davutoğlu propune o abordare inteligentă de atragere a kurzilor turci de partea autorităților guvernamentale, distanțându-i cumva de ideile creării propriului stat; or, aceștia au perspective de dezvoltare în componența Republicii Turcia.

³ Nume dat de experții în relații internaționale perioadei anilor 2002-2015 din politica externă a Turciei, evidențiindu-se faptul că principiile implementate în politica externă se bazează pe doctrina „profundizării strategice” elaborate de Ahmet Davutoğlu. Pentru mai multe detalii a se vedea: Bulent Aras, *The Davutoğlu era in Turkish foreign policy* http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight_turkey_vol_11_no_3_2009_aras.pdf (Accesat: 20.11.2017)

Concluzii

Conchidem astfel că dacă perioada anilor 2009-2015 poate fi numită perioada de grațiere politică, atunci cea de după 2015 poate fi numită mai degrabă de contestare decât de disgrațiere. „Grațierea politică” s-a manifestat prin accederea în funcții importante în stat – de la consilier al prim-ministrului în 2003 până la prim-ministru al Republicii Turcia în 2014. „Disgrațierea politică” a lui Davutoğlu se află în strânsă legătură cu sciziunea dintre prim-ministrul Davutoğlu și președintele Erdoğan, conflictul dintre cei doi fiind intens scos în evidență de presa turcească și de cea internațională. Un motiv determinant al sciziunii celor doi lideri se regăsește în diferența de opinii vizavi de prerogativele prezidențiale însumate de Erdoğan în detrimentul prerogativelor prim-ministrului. Însă, în pofida criticilor din presă aduse activității sale politice, Ahmet Davutoğlu continuă să fie perceput ca unul dintre „creierii din spatele redeșteptării Turciei la nivel global”⁴.

Referințe:

1. *Биография Ахмета Давутоглу* <https://ria.ru/spravka/20140828/1021799798.html> (Accesat: 20.11.2017)
2. BAGCI, H. et.al. *From Chaos to Cosmos: strategic depth and Turkish foreign policy in Syria*, p.2. http://www.springer.com/cda/content/document/cda_downloadaddocument/9783319097091-c2.pdf?SGWID=0-0-45-1486162-p176862642 (Accesat: 20.11.2017);
3. DAVUTOĞLU, Ahmet. *Stratejik Derinlik (Profunzime strategică)*. Istanbul, 2001, p.10-15. <http://www.kitapso.com/kitaplar/siyasi/9/Ahmet-Davutoğlu---Stratejik-Derinlik.pdf> (Accesat: 20.11.2017)
4. GRIGORIADIS, Ioannis N. *The Davutoğlu Doctrine and Turkish Foreign Policy*, p.4-5. http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2010/05/%CE%9A%CE%95%CE%99%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%9F-%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3-8_2010_IoGrigoriadis1.pdf (Accesat: 20.11.2017).
5. *November 3, 2002 General Election Results - Turkey Totals* <http://electionresources.org/tr/assembly.php?election=2002> (Accesat: 20.11.2017)
6. BAUDNER, Joerg. *The evolution of Turkey's foreign policy under the AK Party Government*, p.11 http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/01_baudner_3.pdf (Accesat: 20.11.2017)
7. DAVUTOĞLU, Ahmet. *Turkey's Zero Problems Foreign Policy* <http://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero-problems-foreign-policy/> (Accesat: 20.11.2017)
8. *Биография Ахмета Давутоглу* <https://ria.ru/spravka/20140828/1021799798.html> (Accesat: 20.11.2017)
9. DAVUTOĞLU, Ahmet. *Turkey's Zero Problems Foreign Policy* <http://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero-problems-foreign-policy/> (Accesat: 20.11.2017)
10. Ibidem.
11. *Ghannouchi: MENA in a worst state today than before Arab Spring* <https://www.middleeastmonitor.com/20171019-ghannouchi-mena-in-a-worst-state-today-than-before-arab-spring/> (Accesat: 20.11.2017)
12. *"Pan-Islamist Davutoğlu" thesis ruffling feathers in Turkey* <http://www.hurriyetdailynews.com/pan-islamist-Davutoğlu-thesis-ruffling-feathers-in-turkey-71190> (Accesat: 20.11.2017)
13. Bezen Balamir Coşkun. *The Post-Davutoğlu era in Turkish foreign policy* <http://www.e-ir.info/2016/06/03/the-post-Davutoğlu-era-in-turkish-foreign-policy/> (Accesat: 20.11.2017)
14. *Turkish gov't reveals much-vaunted "action plan" to resolve Kurdish issue* <http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-govt-reveals-much-vaunted-action-plan-to-resolve-kurdish-issue-94791> (Accesat: 20.11.2017)
15. *End of the line for Turkish Prime Minister Ahmet Davutoğlu?* <http://www.dw.com/en/end-of-the-line-for-turkish-prime-minister-ahmet-Davutoğlu/a-19237339> (Accesat: 20.11.2017)
16. Ibidem.
17. *Exclusive Populism versus Inclusive Global Governance: A Response to Ahmet Davutoğlu* <http://www.21global.ucsb.edu/global-e/may-2017/exclusive-populism-versus-inclusive-global-governance-response-ahmet-davuto%C4%9Flu> (Accesat: 20.11.2017)

Date despre autor:

Mariana BULMAGA, doctorandă, Școala doctorală *Istorie, Arheologie și Filosofie*, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: mariane.bubuioc.1@gmail.com

Prezentat la 10.11.2018

⁴ Citat preluat din *The FP Top 100 Global Thinkers* și tradus în limba română de autoare https://web.archive.org/web/20101212215853/http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/11/29/the_fp_top_100_global_thinkers?page=0%2C6 (Accesat: 20.11.2017)